SÆCULUM
Vol. 47, nr. 1, 2019, pp. 149-152
DOI : 10.2478/saec-2019-0014
Online ISSN 2601-1182

ADRIANA BITTEL: ACCENTE META ȘI INTERTEXTUALE ALE SCRIITURII

Drd. FLAVIA-DOMNICA CRĂSTĂNUȘ (TRIF)
Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu
flavia.crastanus@ulbsibiu.ro

Title: „Adriana Bittel: Meta and intertextual accents of writing"
Abstract: This essay proposed to analyze the profile of Adriana Bittel`s writing with deep meta and intertextual accents. In a transgressive and textual framework of the 80`s generation prose, the work presents a new way of approaching the narrative by intentionally disposing all its mechanisms of conception, in a context in which the fiction self-comments and brings the reader with all the tools and components of "textual engineering".
Keywords: *Adriana Bittel; 80`s generation; intertextuality; metadiscourse; narrative; transgression;*

Studiile de analiză și de critică ale vremii, ante și postdecembriste, plasează fenomenul prozastic optzecist în perspectiva „noului flux", într-o primă fază textualist, cu accent pe relațiile meta și intertextuale. Așa cum se poate observa, palierul este ocupat de un „desant" alcătuit din „textualiștii" Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun, Mircea Cărtărescu, Sorin Preda, Bedros Horasangian, Nicolae Iliescu, Ioan Lăcustă, Cristian Teodorescu, Ioan Groșan, Alexandru Vlad, Daniel Vighi și de alți tineri prozatori, în mijlocul cărora prezența (discretă) a prozatoarei Adriana Bittel, este semnalată mai degrabă de critica de întâmpinare, aflată în custodia seniorilor, decât de criticii „generației în blugi".

Asistăm astfel la un nou mod de abordare a materialului narativ prin devoalarea intenționată a tuturor mecanismelor de concepere ale acestuia, într-un cadru în care ficțiunea se autocomentează și își pune la dispoziția cititorului toate instrumentele și componentele de „inginerie textuală". Se stabilește acum un parteneriat activ și implicat al textului, nu cu autorul, ci cu lectorul, după cum subliniază și Linda Hutcheon în cercetările asupra ficțiunii postmoderniste, mai exact se descrie „o relație care situează locusul semnificației textuale în cadrul istoriei discursului însuși."[1]

Tocmai aceste repere completează profilul prozei Adrianei Bittel. Fie că ne referim la volumele de proză scurtă sau la narațiunea de o mai lungă respirație epică – romanul *Fototeca* – observăm că scriitura mizează pe principiul

[1] Linda Hutcheon, *Poetica postmodernismului*, Editura Univers, București, 2002, pp. 204-205.

transgresivității în care accentele meta și intertextuale alternează într-o coloratură epică surprinzătoare. Iată exemplul narațiunii *Petrescu și Munteanu* (publicată în volumul *Cum încărunțește o blondă*. București: Editura Humanitas, 2015), în care textul se scrie, se ajustează într-un adânc demers metaleptic, generând o situație circulară în care personajele devin corectorii textului care i-a creat: „Între teancurile de reviste apărute și pachetele de manuscrise […], Petrescu și Munteanu corectau textul despre Petrescu și Munteanu care se urau și corectau o schiță intitulată Petrescu și Munteanu, iscălită de Adriana Bittel"[2].

În acest context autoreferențial în care „sensul nu mai vine din profunzimea ontologicului, ci provine din jocul lateral al înlănțuirilor"[3], metatextualitatea transpare prin țesătura epică, într-un mod în care până și personajele ficțiunii ajung să își comenteze statutul și poziția lor în narațiune, acționând ironic la adresa instanței narative, așa cum se întâmplă în „Numele" (din volumul *Iulia în iulie*, București: Editura Eminescu, 1986): personajul-narator al fabulei își descrie rolul ca fiind unul episodic menit, statut care trădează o nemulțumire și o răzvrătire față de instanța narativă: „În compartimentul de clasa a II-a, cu tâmpla rezemată de mușamaua lipicioasă, mă gândesc la Ilie și Ernst, la Inge Pfeil și soțul ei, ca la personajele unei drame schematice în care mi s-a distribuit un rol episodic, sub posibilitățile mele. Apar în scenă doar la început și la sfârșit, în restul timpului așteptând în cabină. Să dormitez, să cos, să repet alte roluri, mai interesante, între iarna lui ,41 și vara lui ,82, când trebuie să intru iar în scenă ca să precipit finalul și să limpezesc ambiguitățile. Ei, uite că nu vreau să limpezesc nimic. Eu vreau acasă"[4].

Demersul metatextual în care universul ficțional se autoanalizează este dus la extrem în finalul povestirii când, în spectrul unei autoironii fine, se ridiculizează statutul instanței narative ca autoritate superioară ce deține controlul total al ficțiunii și care își manevrează cu talent de păpușar personajele-i aflate în palmă, intenționând să-i găsească un „nume simpatic"[5]: „Mă clatin amețită, simt conul de sticlă cum coboară, încă puțin și voi fi acolo împreună cu ai mei. Vom avea timp destul de dormit, de răspuns, de fumat, de răstălmăcit și poate până la urmă vom inventa și un nume simpatic pentru cel ce ne ține în palmă, posesorul punctului de vedere cuprinzător"[6].

Cercetând particularitățile scriiturii în narațiunile Adrianei Bittel, constatăm că aceasta nu se limitează doar la autoanaliză, ci se raportează la un întreg *corpus* literar pe care îl asimilează mai mult sau mai puțin vădit, până în cele mai mărunte forme ale urzelii epice într-un joc intertextual specific optzecist în care „orice text cuprinde o infinitate de alte texte", iar „literatura poate fi sursă de literatură, pentru că literatura este un mod de a fi, o formă de existență"[7]. Accentele intertextuale

[2] Adriana Bittel, *Cum încărunțește o blondă*. București, Editura Humanitas, 2015, p. 230.
[3] Gheorghe Manolache, *Regula lui doi (registre duale în developarea postmodernismului românesc)*, Editura Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, 2004, p. 199.
[4] Adriana Bittel, *Iulia în iulie*, București: Editura Eminescu, 1986, p. 54.
[5] *Ibidem*, p. 55.
[6] *Ibidem.*
[7] Gheorghe Manolache, *op. cit.* , p. 36.

se înscriu într-o proză profund marcată de experiența lecturii care, „în afară că asigură tăietura impecabilă a narațiunii, este de multe ori însuși subiectul prozei. În centrul a numeroase povestiri se află un personaj feminin care cunoaște mai bine realitatea livrescă decât realitatea. Când iese din lumea cărților, acest personaj e stângaci și ineficient în confruntarea cu viața”[8].

Profilul intertextual caracteristic prozei Adrianei Bittel se întinde pe multiple paliere, incitând la (re)lectură pentru descoperirea „bibliotecii din carte”[9]: orice model de (re)lectură am aplica (linear, ludic, interpretativ sau pentru aflarea secretivității), impactul cu un întreg câmp literar este unul inevitabil: de la subtile aluzii la reale citate și motto-uri, textul invită cititorul într-un parteneriat implicat și activ, dar în care normele pot fi oricând încălcate, iar transgresările continue. Pentru un lector „implicat”, structura duală a narațiunii „Mărul”, publicată în volumul de debut[10], trimite automat la romanul Șotron de Julio Cortázar, autor simpatizat și adesea citat în alte narațiuni. În cazul prozatoarei în discuție, avem de-a face cu prezentarea a două narațiuni distincte, dar intercalate: o tânără elevă, sosind de la școală, află printr-un bilet lăsat de părinți vestea morții unei rude. În celălalt plan narativ este surprinsă ipostaza matură a femeii, care privește exponatele unui muzeu, empatizând până la identificare cu acestea. Cele două istorisiri se diferențiază perceptiv prin scrierea italică a pasajelor ce reprezintă reacția tinerei eleve la aflarea veștii morții unei rude. Cititorul are în față un joc al planurilor narative care se întrepătrund, fără un „îndrumător de lectură” pe care Cortázar îl propune în romanul său, acesta putând alege modalitatea în care lecturează textul: fie așa cum este prezentat de autor în paginile cărții, fie alternând poveștile: „Într-o zi, întorcîndu-te de la școală, ai găsit pe farfurie, un bilet. << Sîntem la morgă. A murit. Mănîncă ce găsești >>. Plângeai în fața oglinzii, durerea te lovea ritmic în capul pieptului și mestecai un măr foarte bun, parfumat”[11] și „În spatele tău e deja noapte. În muzeu, privirea concentrată anaște pe fețele șlefuite aceleași raze de răspuns. Și totuși asta nu te leagă de tot ce-i dincolo de geam. Vei pleca și geometria aceea se va topi în întuneric, așa cum s-au stins din mintea ta magicele formule”[12].

Accentele intertextuale sunt puternic resimțite și în narațiunea „Cehov, am cerut obosită”[13]. Ficțiunea concentrează în substanța-i epică piesa dramaturgului amintit intitulată *Unchiul Vanea* a căror citate și replici nominale completează profilul ficțional propus de Adriana Bittel: „Ce cumplit e să știi că nu ești frumoasă

[8] Alex Ștefănescu, *Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000*, concepția grafică: Mihaela Șchiopu, fotografii de Ion Cucu, Editura Mașina de scris, București, 2005, p. 1063.

[9] Matei Călinescu, *A citi, a reciti: către o poetică a (re)lecturii*, ediția a II-a, traducere de Virgil Stanciu, Editura Polirom, București, 2007, p. 149.

[10] Adriana Bittel, *Lucruri într-un pod albastru*, Editura Cartea Românească, București , 1980, p. 58.

[11] *Ibidem*.

[12] *Ibidem*, p. 59.

13 Adriana Bittel, „Cehov, am cerut obosită, în *Biblioteca Bucureștilor*, august 2008, Anul XI, nr. 8, p. 15, ”https://arhiva.bibmet.ro/Uploads/Biblioteca_Bucurestilor_2008_nr8(1).pdf, accesare în 22.07.2019. Povestirea face parte din volumul *Somnul după naștere* (Ed. Cartea Românească, București, 1984).

și Îl iubesc de șase ani, îl iubesc mai presus de orice, în fiecare clipă îl aud, îi simt strângerea mâinii... Nu am nici o nădejde, nici una... O doamne, dumnezeule, dă-mi putere să îndur...Nu mai am mândrie, nu mai pot să mă stăpânesc...) și știu că toate astea se vor termina cu aplauze și plecăciuni, și-o să trăim, unchiule Vania"[14].

Dacă evidentele relații intertextuale care guvernează proza Adrianei Bittel (de la citate din Valéry, La Fontaine, Cortázar, Rilke, ori poetul Ovid până la liste întregi de titluri și de autori – din povestirea *Examenul radiologic,* referiri la *Decameronul* lui Boccaccio în romanul *Fototeca*) captează atenția în mod frapant, la fel de interesant de identificat sunt situațiile în care aluziile sunt subtile și solicită un oarecare efort din partea cititorului, dar și absorbirea lui în *joc*: ne referim aici la semnificații de nume, de inițiale folosite, de simbolistica unor date calendaristice, de aluzii la personaje și alte narațiuni (scena încercării aprinderii unei țigări din *Vara, vara cu tutun* cu trimitere la „fetița cu chibrituri" din basmul lui Andersen ori corelarea narațiunii *Alice în Bariera Vergului* cu celebra *Alice în Țara Minunilor*).

Concluzii

Iată, așadar, cartografiat în câteva tușe profilul scriiturii propuse de Adriana Bittel, cu puternice accente meta și intertextuale ce se împletesc continuu, revalorinzând substanța epică a acesteia și justificând un întreg proces critic interpretativ prea puțin experimentat până în prezent, însă de real interes pentru cercetări viitoare.

Bibliografie:

Opere primare:

Bittel, Adriana, *Lucruri într-un pod albastru*, Editura Cartea Românească, București,1980

Bittel, Adriana, *Somnul după naștere*., Editura Cartea Românească, București, 1984

Bittel, Adriana, *Iulia în iulie*, Editura Eminescu, București,1986

Bittel, Adriana, *Fototeca: temă cu variațiuni*, Editura Humanitas, București, 2015

Bibliografie critică și teoretică:

Călinescu, Matei, *A citi, a reciti: c*ătre o poetică a (re)lecturii, Editura Polirom, București, 2007

Hutcheon, Linda. *Poetica postmodernismului*, Editura Univers, București, 2002

Manolache, Gheorghe. *Regula lui doi (registre duale în developarea postmodernismului românesc)*, Editura Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, 2004

Ștefănescu, Alex, *Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000*, Editura Mașina de scris, București, 2005

[14] *Ibidem.*